

Lapseuden teologia

Eriikka Jankko

TT, pastori, hiippakuntasihtööri

Helsingin yliopisto, Mikkelin hiippakunnan tuomiokapituli

Tässä artikkelissa argumentoin tiivistetysti, mitä annettavaa lapsen käsitteen suhdemerkityksillä ja niihin perustuvalla lapseuden ydinidentiteetillä ja toimijuusihanteilla on kirkon perheteologian ja kirkon uskon ilmentämisen kannalta. Pyrin tarjoamaan lapseuden idean eettiseksi ja teologiseksi näkökulmaksi, jonka varassa luterilaisen kirkon omaa perheteologiaa voidaan vahvistaa. Tavoitteeni on avata lapseuden käsitteen avulla teologisia näkökulmia, jotka auttavat nivomaan perheteologisen ajattelun osaksi luterilaista identiteettiä ja arjen kristillisyyden toimijuusihanteita.

Aivan aluksi korostan, että teologisessa argumentaatiossa lapsena oleminen ei typisty lapsen ikään eikä kehitysvaiheeseen. Lapseus merkitsee suhdetta, joka sitoo näkyvässä maailmassa jokaisen ihmisen osaksi sukupolvien ketjua ja keskinäisriippuvaista verkostoa.

Jokainen ihminen on jonkun lapsi. Lapseuden side koskettaa identiteetin syviä kerrostumia. Kirkon teologisessa kielessä lapseus merkitsee ydinidentiteettiä suhteessa Jumalaan ja suhteessa toisiin ihmisiin. Ensimmäisen uskonkappaleen nojalla jokainen elämä on lahja Jumalalta.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa tilastojen valossa esitetty puhe perheestä ei tavoita niitä merkityksiä, jotka puheella perheestä on identiteetin kannalta. Tilastoanalyysissä käytetty kieli saattaa murentaa kokemusta perheeseen kuulumisesta. Esimerkiksi tilastokeskuksen mukaan perheiden määrä vähenee Suomessa. Tilastointi perustuu kotitalouksissa asuvien perhesuhteiden vertailuun ja tulkintaan, etteivät yksin asuvat muodosta perhettä tai ole osa perhettä. Lapsiperheen määritelmän puolestaan täyttävät ne perheet, joissa on alaikäisiä eläviä lapsia. Kirkon perheteologian ensimmäinen haaste onkin arvioida, mihin nykykeskustelussa vallitsevat käsitykset perheestä perustuvat, mikä ohjaa keskustelua perheestä ja millaisin argumentein kirkko vastaa tässä keskustelussa omasta tunnustuksestaan käsin.

Osana kirkon itsearviointia tulee tarkastella, nousevatko kirkon perhekäsitykset sen omasta traditiosta vai jostakin muualta. On syytä pohtia, millaiset käsitykset ja käytänteet vaikuttavat

osallisuuden kokemukseen kirkossa ja esimerkiksi perhemessussa, perheen sunnuntain vietossa tai liturgisessa elämässä. Mihin kuuluminen osaksi Jumalan perheväkeä perustuu? Kokoako vai erotteleeko kirkon perheteologinen ajattelu ja siitä kumpuava toiminta ihmisiä?

Lapseuden ideaa voidaan hyödyntää kirkon perheteologiassa, koska lapseuden identiteetti on ihmisille yhteinen. Lapseksi syntyminen on lahja. Lapseus liittyy perheeseen biologisella, sosiaalisella ja psykologisella tasolla. Olemuksellisesti lapseus ei perustu mihinkään ansioon, sillä kukaan ei voi valita lapseuttaan tai perhettään. Tämän tiedostaminen haastaa turvaamaan tasaveroisesti jokaisen syntyvän lapsen hyviä.

Teologisella tasolla pienten lasten kaste on Jumalan viesti ansiottomasta Jumalan lapseksi tunnustamisesta. Pieni lapsi saa kasteessa kaikki lahjat, vaikka ei itse voi niitä pyytää. Lapseuden teologinen idea korjaa sekä eettistä että teologista ajattelua. Se kumpuaa luterilaisen teologian ydinajatuksista ja sillä on tarttumapintaa moderniin keskusteluun arkielämän keskellä.

Lapseuden käsite nousee luterilaisen teologian ytimeistä, mutta sen käyttö sivuutetaan usein kirkon keskusteluissa. Lapseuden idean avulla voitaisiin tasapainottaa kirkon perheteologista keskustelua. Keskustelun painopistettä voitaisiin siirtää aikuisten parisuhdetasolta huomioimaan sekä iältään lasten näkökulmia että jokaisen ihmisen kuuluminen perheeseen.

Lapsen käsitteen hyöty ja haasteet perheteologiselle keskustelulle

Perusmerkityksissään sanalla lapsi viitataan iältään ja kehitysvaiheeltaan lapsiin ja toisaalta tarkoitetaan lapsen suhdetta vanhempiinsa. Kirkon tunnustusta ja toimintaa ohjaavissa teksteissä, kuten Raamatussa, luterilaisissa tunnustuskirjoissa ja liturgisissa teksteissä, lapsena olemista kuvataan ikä- ja kehitysvaiheena, suhteena ja rikkaina metaforamerkityksinä. Kirkon ydinteksteissä lapsena olemiseen viittaavia tekstikohtia on runsaasti, mutta niitä on hyödynnetty vähän.

Lapsena olemisen näkökulmat muuttavat ihmiskuvan korostuksia. Ehkäpä ihmisyyden ydin ei olekaan aikuisuuden, vapauden, riippumattomuuden tai romanttisen rakkauden ideaalissa? Ehkäpä totuudenmukaisempi ja samalla haastavampi ihmiskuva paljastuu lapseksi syntymisen, lapsena kasvamisen sekä lapseksi tunnustamisen ja tunnustautumisen valossa. Ihmisinä synnymme riippuvaisiksi toisistamme, luomakunnasta ja Jumalasta.

Jokainen ihminen syntyy maailmaan suhteessa toiseen ihmiseen. Lapseuden käsite ilmaisee ihmisen suhteeseen perustuvaa olemusta ja identiteettiä. Ihmiselämä ei voi säilyä ilman vanhemmilta saatua

elämän lahjaa, äidin kohdun suojaa, sosiaalisen tason lapseksi ottamista ja lapsen tarpeet huomioivaa hoivaa ja rakkautta syntymän jälkeen.

Näkyvän todellisuuden biologisella, sosiaalisella ja psykologisella lapseuden tasolla on vastaavuuksia lapseuden teologisella tasolla. Luomisen nojalla elämän alkuperä on Jumalassa. Katekismusopetuksen mukaan elämä on vanhempien välittämä Jumalan lahja. Kasteessa Jumala ottaa tuhonalaisuuteen syntyneen ihmisen omaksi lapsekseen, elämän lapseksi. Kirkon tehtävä on vaalia yhdessä perheiden, kummien ja kasvattajien kanssa sen tuntemista, kenen lapsia me ensisijaisesti olemme. Tunnustautuminen Jumalan lapseksi ja Kristuksen sisaruksiksi on luterilaisen hengellisyyden ytimessä. Teologisella tasolla lapseuden käsite kuvaa kristityn ydinidentiteettiä suhteessa Jumalaan ja samalla suhteessa toisiin ihmisiin Jumalan lapsina.

Nykykeskustelussa lapsilla tarkoitetaan yleensä iältään ja kehitysvaiheeltaan lapsia. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kirkkoa koskee velvoite tarkoittaa lapsella alle 18-vuotiaita henkilöitä. Lasten oikeuksien sopimuksella on merkittäviä ansioita, mutta käänköpuolena on, että juridinen kieli kaventaa osaltaan lapsen käsitteen käyttöä. Vaikka kirkon omassa perinteessä ja kirkon tunnustusta ohjaavissa teksteissä lapseuden suhdekäsitteistön ja lapsimetaforien käyttö on runsasta, kaventunut lapsikäsite voi vääristää niiden ymmärtämistä. Esimerkiksi lapsenkaltaisuuden ihanne ei viittaa ainoastaan iältään pienten lasten ominaisuuksiin. On vaarana, että ylikorostunut ikä ja kehitystä ilmaiseva puhe vääristää myös teologista ajattelua ja kapeuttaa lapsena olemisen suhde- ja metaforamerkitysten antia identiteetille, ihmis- ja jumalakuvalle sekä eettisille ja hengellisille toimijuuksihanteille.

Lapsen käsitettä voidaan hyödyntää korjaamaan ihmiskuvaa. Lapseuden käsite korostaa ihmisyyteen kuuluvaa keskinäisriippuvuutta. Lapseuden käsitteen valossa yksilön valinnanvapautta ja aikuisuuden riippumattomuutta ihannoiva ihmiskuva joutuu koetteille. Ensinnäkään kaikki ihmiset eivät kasva aikuisiksi tai saavuta sellaisia kyvykkyksiä ja toimintamahdollisuuksia, joita aikuisilla ajatellaan olevan. Toiseksi termi ”aikuinen” ei ole suhdekäsite. Niinpä aikuisuuteen ei sisälly kyvykkyyttä asettua suhteeseen toisen ihmisen – tai Jumalan kanssa. Pieni lapsi on riippuvaisuutensa vuoksi täysin valmis suhteessa olemiseen, mutta aikuinen ei siihen välttämättä kykene. Lapseuden käsite sisältää suhteen vanhempiin, toisiin lapsiin ja sukupolvien ketjuun. Lapsina olemme tasavertaisesti elämän lahjan vastaanottajia.

Vallitseva ikä- ja kehitysvaiheita korostava puhe vahvistaa rajaa lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Pahimmillaan ihmiskuva voi vääristyä, mikäli aikuisuus tulkitaan täyden ihmisyyden kriteeriksi. Koska sana 'aikuisen' ei ole suhdekäsite, myös aikuisten väliset itse valitut suhteet ovat kontingentteja. Sen sijaan lapseus suhteena toiseen ihmiseen on pysyvä identiteetti.

Raja lapsuuden ja aikuisuuden välillä tarvitaan, sillä se suojaa lapsia ja auttaa suuntaamaan ikäryhmälle sopivaa toimintaa. Samalla raja lapsuuden ja aikuisuuden välillä toiseuttaa lapsia aikuisiin nähden. Tämä näkyy kirkon liturgisessa kielessä, kun iältään lapsista puhutaan usein kolmannessa persoonassa. Lapset ovat aikuisille 'he'. Valitettavasti tekstit viestivät, etteivät lapset ole osa meitä, kirkon rukoilevaa yhteisöä. Usein lapset kuvataan liturgisissa teksteissä kärsivällisyyttä ja voimia vaativana taakkana. Jos lapsena ja nuorena olemiseen liitetään paljon huolia, lapsenkaltaisuudesta tulee kartettavaa ja lasten arvostus vähenee.

Raamatussa ja luterilaisissa tunnustuskirjoissa lapsikäsitteistöä hyödyntävillä metaforilla ilmaistaan sekä yksilöiden että yhteisön identiteettiä suhteessa Jumalaan. Lapseuden identiteetti ohjaa myös ihmissuhteita näkyvässä todellisuudessa. Niinpä erityistä valppautta tarvitaan niiden tekstien tulkinnassa, joissa lapseuden identiteetti ilmaistaan vetämällä raja meihin ja muihin. Lapseksi tunnustaminen ja ei-tunnustaminen koskettaa identiteetin syviä kerrostumia äärimäisenä hyväksymisenä ja totaalisenä kieltämisenä. Myös riskialttiit uskonnollisten tekstien lapseustekstit ovat arvokas peili nykyisille ilmiöille. Kenen lapset hyväksytään ja kenen lapsia ei? Millaisia lapseusmetaforia oma aikamme tuottaa ja miten niiden valossa kirkossa toimitaan?

Lapseus luterilaisena innovaationa

Kirkon omissa tunnustusta ja toimintaa ohjaavissa teksteissä lapsena oleminen on ensisijaisesti suhde, joka paljastaa, kenen lapsia me olemme. Teksteissä puhutaan biologisesta ja sosiaalisesta lapseuden siteestä sekä lapseksi tunnustautumisesta. Teologisella tasolla lapseus perustuu luomistyöhön, lapseksi ottamiseen kasteessa ja lapseksi tunnustautumiseen hengellisessä elämässä ja arkikutsumuksessa.

Luther otti käyttöön lapseuden (*die Kindschaft*) käsitteen kääntäessään Uutta testamenttia. Termi on alun perin teologinen. Jakeessa Ef. 1:5 lapseus ilmaisee lunastettujen ihmisten suhdetta Jumalaan. Termivalinta purkaa kreikan- ja latinankielisissä teksteissä esiintyvien termien $\nu\acute{\iota}\omicron\theta\epsilon\sigma\acute{\iota}\alpha$ ja *adoptio filiorum* maskuliinisia konnotaatioita. Lapseus suhteessa Jumalaan ei ole sidottu sukupuoleen eikä ikään.

Näkyvässä todellisuudessa havaittava lapseuden ydin on analoginen Jumalan lapseudelle. Katekismusopetuksen mukaan lapseksi syntyminen on vanhempien välittämä lahja elämän antajalta, Jumalalta. On olemassa perustavia asioita, joita emme ole valinneet. Emme ole valinneet syntymäämme tai vanhempiamme. Syntymässä saadun elämän lisäksi olemme saaneet lahjoina elämää turvaavan hoivan, ravinnon ja kasvatuksen. Katekismusopetuksen mukaan Jumala lahjoittaa lapsilleen runsaita lahjojaan jatkuvasti ja me elämme niiden varassa. Katekismusopetuksen mukaan esimerkillisen lapsen kiitollisuus hyvistä lahjoista suuntautuu palveluksi toisia ihmisiä kohtaan tässä maailmassa. Jumala antaa lahjojaan jatkuvasti. Lapseksi tunnustautuvan kiitollisuudesta kumpuavat teot kohdistuvat palveluna toisille ihmisille. Näin Jumalan hyvät lahjat jatkavat kulkuaan ja liittävät meidät toinen toisiimme.

Lapseus liittää perheeseen

Kirkon virallisessa opetuksessa perheestä korostuu aikuisten näkökulma ja etenkin avioliitto perheen perustana ja suojana. Nykykeskustelua käydään usein käyttäen aikuisten välisen suhteen hoitamista tukevaa psykologista ja terapeutista kieltä. Kirkon teologisesta ytimestä olisi ammennettavissa lapseuden näkökulma, joka on yhteinen kaikille ihmisille. Se avartaa tarkastelemaan perheen teologiaa niin, että iältään lapset huomioidaan osana perhettä. Lapseuden side liittää jokaisen ihmisen perheeseen. Lapseuden identiteetin vahvistuessa myös yksin elävät tunnustetaan osallisiksi perheestä, Jumalan perheväestä ja täydestä ihmisyydestä ilman parisuhdettakin.

Katekismusopetusta voidaan lukea lapsikäsitteistön läpi, jolloin paljastuu, että luterilaiseen perheihanteeseen kuuluu rakastavan, luottavaisen ja turvallisen lapseussuhteen mahdollistaminen. Koska maanpäällisellä lapsen ja vanhemman välisellä suhteella nähdään olevan vastaavuuksia jumalasuhteeseen, vanhempien velvollisuus on mahdollistaa lapsilleen rakastava ja peloton lapseussuhde. Luterilaisena ihanteena on elämäntapa, jossa lapseuden identiteetti ja toimijuusihanteet vakiintuvat arjen perhe-elämässä ja kodin katekismusihanteiden mukaisessa hengellisessä elämässä. Kasvatuksen ja koulutuksen kautta lapsen vastuut kasvavat ja palvelutehtävät laajenevat.

Lapsenkaltaisuuden ihanne

Luther oli kiinnostunut iältään lasten esimerkistä. Katekismusopetuksessa Luther kertoi seuraavansa päivittäin lapsen esimerkkiä ja kehotti vastustajiaan tulemaan lapsiksi. Lapseuden identiteetti ja toimijuusihanteet ohjaavat sekä eettisiä että teologisia ihanteita. Iältään lasten esimerkkiä ei saa

sivuuttaa, kun perheissä ja kirkossa pohditaan, mitä Jumalan lapseus on. Taivasten valtakuntaa etsivien tulee oppia lapsilta ja sen vuoksi kirkko tarvitsee keskuudessaan iältään lasten esimerkkiä.

Katekismusopetuksessaan Luther purki vallitsevaa uskonnollista hierarkiaa ja asetti lapsen kutsumuksen hengelliseksi esimerkiksi luostarikutsumuksen sijaan. Kirkon perheteologian kannalta on keskeistä, että perhe-elämän kutsumuksesta tuli hengellinen kutsumus.

Luterilaiseen elämäntapaan kuuluva perhe-elämän arvostus perustuu siihen, että perhe-elämällä on vastaavuuksia ihmisten ja Jumalan väliseen suhteeseen. Perheyhteisössä opitaan elämään Jumalan lapsina. Lisäksi Lutherin ajattelun mukaan lapsen ja vanhemman välinen ihanteellinen suhde heijastuu myös yhteiskuntarakenteeseen. Katekismusopetuksen mukaan Jumala lahjoittaa vanhempien välityksellä hyvää, lastaan rakastavat vanhemmat turvaavat lasten hyviä ja lapset vastaavat saamiinsa lahjoihin kiitollisina palvelen. Lapsen identiteetti ohjaa laajenevaan vastuuseen ja tehtäviin, joissa myös osana sukupolvien ketjua vastavuoroisesti mahdollistetaan lapseutta. Ihannellassa perhe-elämässä, kirkossa ja yhteiskunnassa esiintyviä valtarakenteita korjaa tietoisuus siitä, että Jumalan edessä jokainen on lapsi.

Iältään lapset ovat esimerkki asettumisesta suhteeseen Jumalan kanssa. Rakkaus, luottavaisuus ja pelottomuus ovat sekä jumalasuhteen että ihanteellisen lapsen ja vanhemman välisen suhteen kriteereitä. Toisaalta vanhempien tulee tiedostaa valta-asemansa vaikutukset lapsen jumalasuhteeseen. Lapsen tulee voida luottaa, että vanhempien tahto on Jumalan tahdon mukaista. Vanhempien ja lasten tulee vaalia luottavaista ja turvallista asettautumista yhdessä Jumalan lapsiksi.

Lapseutta vahvistava kirkko

Lapseuden identiteetin keskeinen merkitys on siinä, että lapseus liittyy jokaisen ihmisen keskinäisriippuvuuteen näkyvässä todellisuudessa. Lapseus ilmaisee suhdetta Jumalaan luterilaisen tunnustuksen ytimen kanssa yhteensopivalla tavalla. Tunnustuskirjoissa lapseus ja vanhurskaus ovat lähikäsitteitä, toisinaan jopa vaihdannaiskäsitteitä. Toimijuusihanteiden kannalta lapseuden idea haastaa sekä perheenjäseniä että kirkkoa vastuullisuuteen. Lapseutta tulee kunnioittaa ja vastaavasti lapseuden mahdollistaminen on aihe kunnioitukseen ja kiitollisuuteen. Kun perhe-elämän suhteilla ja erilaisilla vanhemmuutta osoittavilla kasvatussuhteilla, kuten kummisuhteella, tunnistetaan olevan vastaavuuksia jumalasuhteeseen, ihmissuhteissa tarvitaan herkkyyttä toimia mahdollistaen rakastavan, turvallisen ja luottavaisen lapseussuhteen syntymistä ja vaalimista.

Lapseuden identiteettiä eletään todeksi sekä arkielämässä että kirkon jumalanpalveluselämässä. Katekismusopetuksen mukaan perhe-elämään kuuluu säännöllinen rukouselämä. Isä meidän -rukouksessa koko perhe rukoilee lapsina. Ruokarukouksessa kiitetään jokapäiväisistä lahjoista. Aamuin ja illoin turvaudutaan Jumalaan. Vanhempien velvollisuutena on ohjata tunnustamaan, että ensisijaisesti olemme Jumalan lapsia. Ilman Jumalan lahjoja emme olisi mitään, mutta Hänen lapsinaan meillä on kaikki.

Monissa kirkon teksteissä paljastuu epäluottamus sitä kohtaan, että perheissä osattaisiin huolehtia lasten kristillisestä kasvatuksesta. Painotus on sisällön opettamisessa, mikä viittaa tiedollisiin kehitystavoitteisiin. Lapseuden käsite ohjaa tarkastelemaan myös kristillistä kasvatusta ja perhe-elämää suhteessa olemisen kannalta. Lapseus edellyttää vastavuoroista suhdetta vanhempaan ja teologisella tasolla suhdetta Jumalaan. Konkreettinen kysymys onkin, miten perheissä turvataan, että suhde Jumalaan voi rakentua turvallisena ja pysyvänä.

Kristillisen kasvatuksen pohjavire ohjaa tarkastelemaan perhe-elämän suhteita rakkauden, kutsumuksen, kunnioituksen, kasvun, kiitollisuuden ja anteeksiannon kannalta. Perheteologian kannalta on keskeistä, että kirkossa tulee tunnustaa perheiden arkielämän teologinen merkitys. Sekä lapset että vanhemmat opettavat vastavuoroisissa suhteissa, mitä on olla lapsi suhteessa Jumalaan. Lapsen hyväksymisen ja torjumisen kokemuksilla on yhteys jumalakuvaan. Näkyvän todellisuuden kuva lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta on vajavainen heijastus jumalasuhteesta, mutta sillä on vahva yhteys identiteettiin Jumalan lapsina. Haasteena kirkon perheteologiselle ajattelulle onkin, millaista tukea ja tunnustusta kirkko tarjoaa perheille lapseuden identiteetin mahdollistajana.

Kirkon liturgisessa kielessä lapseuden teologiaa voidaan hyödyntää vahvistettaessa yhteistä identiteettiä ja keskinäistä hyväksyntää. Luominen ja kaste liittävät Jumalan lapsiksi ja Kristuksen sisaruuksiksi. Sekä näkyvän todellisuuden perhesuhteiden että Jumalan lapsiksi tunnustamisen merkitys osana identiteettiä tulee tunnistaa. Lapsen käsite ohjaa lasten tasavertaisuuden tunnustamiseen. Lapsiksi tunnustetaan ja tunnustaudutaan riippumatta ikä- ja kehitysvaiheesta, sukupuolesta tai kansalaisuudesta. Lapsenkaltaisuuden ihanne ohjaa sekä kasvuun ja kehitykseen että luottavaiseen lapseussuhteeseen. Myös jumalanpalveluselämä voidaan sanoittaa lapseuden käsittein. Messu voidaan nähdä Jumalan perheväen kokoontumisena kotiin, jossa Jumala kutsuu lapsiaan rakentumaan keskinäisessä yhteydessä sanan ja sakramenttien vahvistamina.

Kirjallisuutta

Bakke, Odd Magnus

2005 *When Children Became People. The Birth of Childhood in Early Christianity.*
Translated by Brian McNeil. Minneapolis: Fortress Press.

Horn, Cornelia B. & Martens, John W.

2009 *Let the little children come to me. Childhood and Children in Early Christianity.*
Washington, DC: Catholic University of America Press.

Jankko, Eriikka

2017 "Suomalainen ja luterilainen lapseus on lahjaa" – *Koti, uskonto ja isänmaa* 1/2017 -
teemanumero. Teologia.fi.

2019 a "Lapsen käsite haastaa katsomuskasvatusta" – *Katsomuskasvatus* 2/2019 -
teemanumero. Teologia.fi.

2019 b *Lapsi Suomen evankelis- luterilaisessa kirkossa.* Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto.

<http://urn.fi/URN:ISBN:ISBN%20978-951-51-5383-8>